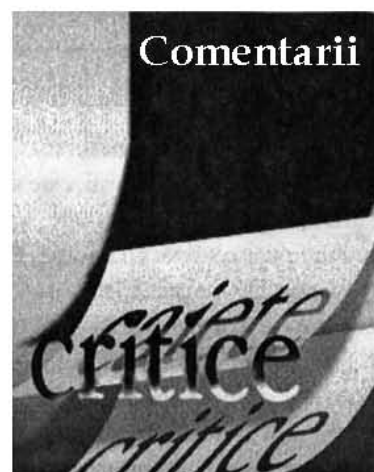

Ion BRAD

Dan Hăulică: O personalitate inconfundabilă

Abstract

The paper speaks about the personality of Dan Haulica, literary and art critique. He was one of the directors of "Secolul XX" publication and among Romania's UNESCO ambassadors. The author makes short presentations of the books written by Dan Haulica and refers to his cultural achievements.

Keywords: Dan Haulica, culture, "Secolul XX", UNESCO

Cred că proba cea mai dificilă a tentativei mele încăpățanate de-a prinde în ramele unui portret, sub forma evocărilor bazate doar pe documente originale, inedite, este aceea dedicată lui DAN HĂULICĂ. De ce? m-ar putea întreba oricare dintre cititorii acestor pagini, poate și unii dintre prietenii noștri comuni, cu care ne-am înfrățit semnăturile, din tinerețile îndepărtate, prin revistele și publicațiile celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea. Secol în care, spun unii critici și istorici literari, opera principală a colegului nostru Dan Hăulică ar fi fost tocmai revista de literatură și artă care purta titlul celui mai zbuciumat secol al mileniului trecut. Ar fi adevărat dacă am sta să numărăm toate volumele din colecția revistei — câteva rafturi de bibliotecă! — și le-am compara cu cele vreo 10-15 titluri de cărți originale, albume, antologii și sinteze importante semnate de Dan Hăulică. Dar nimeni n-are dreptul să uite prezența publică a savantului și curajosului tânăr, descins din Iași universitar și cărturăresc, la București, în toate marile și adeseori dificilele bătălii pentru înnoirile necesare în literatură și artele plastice din România, abia scăpată din rigorile și îngustimile stalinismului, pentru popularea spațiilor urbane și locurilor istorice cu statui și opere de artă monumentală. Exemplară a rămas lupta împotriva unui „Eminescu urât” proiectat

de C. Baraschi în Cișmigi, pledând și câștigând apoi monumentul lui Anghel din fața Atheneului Român. S-a bătut, de asemenea, pentru cauza unor mari artiști nedreptățiți (a însoțit, în 1965, opera lui Țuculescu la Bienala de la Veneția!), pentru promovarea deplină a noilor generații, în confruntări vehemente cu impostura, cu arta șablonardă și igrasia spiritului. Iar la toate acestea trebuie să adăugăm prezența sa activă în spațiul european și universal al culturii, înainte de-a ajunge, în mod oficial, ambasadorul României la UNESCO, oficiind, iată, de peste 50 de ani, cu vervă neostenită, ca un veritabil sacerdot spiritual. Unii i-au găsit un model în Malraux, nu fără un anume temei. Radioul și televiziunile datorează mult harului său colocvial și memoriei sale fabuloase, în stare să facă din binecuvântarea unor expoziții și prezentări de cărți evenimente pline de farmec, cozerii intelectuale de neuitate. De aceea și alegerea sa ca președinte de onoare pe viață al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă, ca și la Academia Română n-ar fi trebuit să mire pe nimeni, înafara celor care cântăresc valorile excepționale cu numărul titlurilor de cărți publicate.

Ne-am cunoscut la București. El descindea din cetatea cărturărească a Iașilor, eu de la un Cluj în redobândire de prestigiu după ocupația hortystă și dificultățile ulterioare. Ne-am apropiat în perioada de la

revista „Luceafărul”. Atunci i-am cunoscut și familia, pe distinsa lui mamă, Lucreția, născută Pascalide, pe cele două surori ale sale. Locuiau cu toții într-o casă din zona mănăstirii Antim, demolată în favoarea „Casei Poporului”, și mai nou a raliurilor primarului Videanu, despre care se spune că este și proprietarul munților de marmură ai României. Dacă e adevărat, măcar de s-ar gândi să ofere sculptorilor materia necesară înălțării unor statui și monumente de care are atâta nevoie Capitala țării!

Nu pot să uit că, în succesiunea stilului critic călinescian, Dan Hăulică avea să-mi onoreze volumul de versuri din 1962, *Mă uit în ochii copiilor*, cu aprecieri de acest gen: „Arbore foșnitor de imagini, dar păstrând contururi nete, cam astfel se înfățișează poezia spre care e chemat talentul plin de sevă al lui Brad [...] Capabil să gândească soluții originale unor teme, să le trateze surprinzător dar mereu inteligibil, el este un liric bine fixat în solul realităților naționale; dar în același timp un poet bucuros să cânte, exploziv, destinele vaste ale omului cuceritor de Cosmos și trecerea Pă-

mântului în focarele lentilei care este universul. Îi aparține această splendidă formulare: «Pământul, capitala universului»”.

Am colaborat și în perioada când eram secretar al Uniunii Scriitorilor (1962-65) iar Dan Hăulică a început să lucreze în redacția „Secolului 20”, ca mai apoi, îndeplinind alte funcții culturale mai înalte, să-l simt alături, adeseori, ca sfetnic autorizat în chestiuni și decizii importante. Țin bine minte, de exemplu, acele momente în care el apela și mă implica în avizarea unor expoziții importante, ca bienalele de la Venetia, sau alte manifestări prestigioase, la Paris și în alte centre culturale occidentale. Așa a putut să plece cu expoziția de pictură Aurel Cojan, rămas cu ea pentru totdeauna în Franța și reîntors abia acum câțiva ani cu o retrospectivă organizată la noul sediu al Ministerului Culturii. Așa au putut călători și expune, mai des și mai liber, pictori și sculptori dragi lui Dan Hăulică, nume importante ca regretații Ion Bitzan, Ion Nicodim, Ovidiu Maitec. Împreună și solidari cu alți colegi de generație, ajunși în poziții culturale oficiale — Valeriu Râpeanu, Ion Dodu Bălan, Vasile Nicolescu, Dumitru Ghișe — sub influența și conducerea unor spirite luminate ca Dumitru Popescu și Ștefan Andrei — am pus umărul la deblocarea unor vechi și păguboase anchiloze spirituale, la favorizarea unor talente autentice în toate ramurile literaturii și artei românești. N-am fost deloc indiferenți și străini căutării și consacării unei alte imagini a României în lume, atât cât depindea de noi și cât ne îngăduia sistemul social-politic al trecutelor decenii.

Întorcându-ne, totuși, la importante cărți semnate de Dan Hăulică, un popas special merită chiar prima dintre ele, *Critică și cultură*, din 1967, pe foaia de gardă a căreia îmi scria: „Lui Ion Brad, cu prietenie și statornică afecțiune”. Examinând doar secțiunile ei interioare, ne putem da seama de orizonturile largi și înnoitoare în epocă spre care autorul își trimitea cititorii: *Criticul*, un om din public; *Ofensiva frumosului*; *Poezia plasticii*; *Ochii mirifici*; *Piatra care visează*; *Dialog între arte*; *Destine literare*; *Sentimentul istoriei*. Păcat că nu am spațiu să reproduc,

în subsidiarul acestor secțiuni, titlurile, la fel de originale, ale articolelor care le compun, precum o expediție mereu biruitoare prin toate genurile majore ale artei românești și universale. Cred însă că au fost și rămân exemplare pentru viziunea și filosofia călăuzitoare a lui Dan Hăulică extrasele ce singur și le-a bifat pe coperta ultimă a cărții:

„A fost o vreme când, dintre arte, literatura dăruia gloria cea mai înaltă; și scriitorul se credea mandarin suprem și inamovibil în Imperiul delicat al artelor. Constituindu-se în emblemă exclusivă a culturii, condeii se ținea nu o dată trufaș față de măiestriile plasticii și ale muzicii; se apleca spre ele cu aer protector, dacă nu le ignora cu suficiență. Acest egocentrism de breaslă, scriitoricesc, ne apare astăzi anacronic, opus mersului firesc la civilizației.”

„A ne confrunta îndrăzneț, contestând non-valorile, nu este o insolență, ci o imperioasă datorie. Adevărul nu poate fi modest, el are elocvența lui, netemătoare și obstinată. Păstrez gravat în minte ceea ce scria Marx: «Adevărul e tot atât de puțin modest ca și lumina».”

„Ceea ce dă sens major criticii este numai puțința de a ieși dintr-o perspectivă îngustă, prea specială, bună doar pentru uzul confrăților. Criticul e cu adevărat grav atunci când păstrează ceva din ingenuitatea cititorului.”

„Există momente când un popor intră în avanscena istoriei, când nevoi ale lumii întregi le exprimă mai acut un neam sau altul de pe fața pământului. Trebuie să fii oricând la înălțimea unor asemenea nevoi, fără complexe de provincialism jenat.”

„Vorbim adeseori despre sinteză, și totuși mulți artiști o înțeleg ca pe un rezumat căznit, ca o abreviere goală, — caligrafie făcută dinelimi-nări stereotipe. Dar nu există sinteză autentică fără emoția unei descoperiri, fără fervoarea care dă imaginilor unicitate de miracol. Ne trebuie sufletul unor descoperitori, care, atingând lucrurile, să le facă să-și rostească singure numele — ca și cum ar fi așteptat din totdeauna clipa acestei deșteptări.”

Înainte de-a ajunge la cea de-a doua carte majoră a lui Dan Hăulică, *Geografii spirituale*, țin să mă întorc la prima dintre multe cărți poștale ilustrate pe care el, ca un

bursier și pelerin cultural, mai la început, mi le expedia, cu caligrafia sa elegantă și frazele concentrate. O reproducere cu „chiparoșii” lui Van Gogh și sorii halucinanți din orizontul lor îmi trimitea, la 20.XII.1966, în strada Docenților Nr. 7, unde locuiam atunci chiar vis-à-vis de casa profesorului Mihai Isbășescu, prestigiosul filolog germanist, traducător și eseist, unde avea să se mute și Dan Hăulică după căsătoria sa cu Cristina, vrednică urmașă spirituală a tatălui, muza și ocrotitoarea devotată a soțului, de-atunci până în ziua de azi. Așadar, din Amsterdam:

„Cele mai frumoase urări de Anul Nou, un drum care să suie spre astre, ca în tabloul lui Van Gogh. Nu mai am vești de la tine de multă vreme, nu te-ai îndurat să-mi scrii câteva rânduri — mi-ar fi făcut o mare bucurie. Noroc că în curând ne vom vedea; după o scurtă etapă la Viena, voi fi la București. Din toată inima, urări de bine Doamnei și Lioarei. Cu drag, Dan Hăulică”.

În iarna lui 1970, la întoarcerea din SUA, unde fusesem împreună cu Liviu Ciulei la „Zilele filmului românesc” — la deschiderea cărora cu „Pădurea spânzuraților” a participat și Henry Kissinger — am făcut o escală de trei zile la Paris, prima și ultima mea vizită în „Orașul lumină”. M-a întâmpinat acolo și Dan Hăulică, aflat în delegațiile sale de studii. A fost, așadar, o șansă rară de a vedea, într-o asemenea fugă, marile muzee de istorie și artă pariziene prin ochii, rafinementul și comentariile unui cunoscător de talia lui Dan Hăulică. Împreună am vizitat-o și pe directoarea de la „Petit Palais”, în vederea organizării unei ample expoziții de artă românească, „Marele Palat” fiind deja rezervat pentru China. Cu un an mai târziu, el avea să publice impresionantul album *Paris*, alcătuit împreună cu reputatul artist-fotograf Dan Er. Grigorescu. Parcă-l aud și-acum ceea ce urma să treacă, mai sobru decât în horbotele verbale, în rândurile introductive ale acestui adevărat și monumental poem evocator:

„Despre Paris, ar trebui un text fără început, pentru că aici, sub semnul acestui destin, ideea

însăși de început pare o stranie inadvertență; lângă această inepuizabilă, vivace continuitate! Alte capitale poartă istoria ca pe o imensă, indelebilă cicatrice; dimpotrivă, în loc s-o eshibe crispat, Parisul o încorporează într-un fel negărit de complex, cu nu știu ce grație matură. Mai simplu ca oriunde, cu un firesc fără seamăn, trecutul se lasă convertit, aici, în unda unei durate care e «istorie» și totodată «prezent».

Sunt locuri în Paris, unde simți, fără efort, cum gloria și vicisitudinile apuse, cum straturi multiple de memorie istorică se împărtășesc ca din miracolul unei simultaneități transparente. Poate de aceea, sus, pe Turnul Eiffel, dascălul de literatură închipuit de Giraudoux simțea că a scris el, sau ar fi putut scrie, și «Arta poetică» a lui Boileau, și celelalte ilustre profesii de credință — de la Rousseau la «J'accuse» — cărora cugetul lui de profesor li se închina ca unor paradigme. Sprijinit pe balustrada Turnului, omul călărea, cu o conștiință dilatată, granițele cronologiilor, făcând să afluze în sine, convergent, vreo trei secole de istorie: devenite, astfel, sincronice vecine, ca petalele unor corole.

La dedicația sa „Pentru Ion Brad, cu o vechi și luminoasă prietenie”, colegul și prietenul nostru comun, fiul generalului-erou Eremia Grigorescu, adăuga: „Și recunoștința și omagiul lui Dan Grigorescu”.

Din toate citatele de până acum, se poate observa o calitate — pusă la îndoială de unii — a stilului specific lui Dan Hăulică: fraze lungi, bogate în încrângături și detalii, în care neologismele abundente se împletesc cu neaoșe cuvinte românești, din îmbrățișarea somptuoasă a cărora ideea se ivește și se afirmă precum fluturile multicolor din mohorâta crisalidă.

După întâlnirea noastră hibernală și fugitivă, la Paris, în toamna aceluiași an 1970, primeam o ilustrată alb-negru, reprezentând un Totem indian, cu următoarele rânduri: „Cele mai bune gânduri de pe drumuri americane. N-am ajuns așa departe ca tine, n-am văzut California, am atins totuși Pacificul mai la Nord, la Vancouver, într-o regiune de mari bogății etnografice. Acum, cu ultimii bani, făcând economii la sânge, sunt la New-York, unde am pătruns și în ateliere, nu numai în muzee. Sărutări de mână Doamnei, cu drag, D.

Hăulică”.

Ca apoi, tot pe o cartolină alb-negru, reprezentând fragmentul unei „stele funerare”, să primesc în str. Sandu Aldea, 22, unde mă mutasem între timp: „1.III.73. O fărâma de surâs copilărește tânăr, mai presus de moarte și de veacurile multe care-l despart de noi; cu amintirea ceasurilor radioase pe care le-am petrecut amândoi în Luoru — când ne-am întâlnit, acum trei ani, la Paris — și cu cele mai bune urări de sănătate și succes, pentru tine și cei dragi! Pe curând, Dan Hăulică”.

În septembrie, 1973, când eu mă pregăteam să plec ambasador în Grecia, îi apărea o nouă și preafrumoasă carte, *Geografii spirituale*. Lectura ei mă ajutase, neîndoios, să mă pregătesc mai bine pentru cunoașterea și înțelegerea lumii spirituale spre care mă îndreptam, chiar dacă nu-mi era străină, prin contacte și studii anterioare. Chiar prima frază din primul capitol, „Dialectica universalității”, mi se lipea de suflet: „Ferice cel care a făcut, precum Ulysse... Hereux qui, comme Ulysse, a fait un beau voyage, suspend un vers faimos, vechi de vreo patru veacuri, dintr-un sonet al gingașului Du Bellay. Dar fericit el se simțea, poetul, nu la ideea unei mari călătorii, ci mai degrabă la aceea a unei grabnice întoarceri”.

În marea diversitate de teme pe care le parcurgea autorul, între antichitate și diversele arte contemporane, spațiul intitulat „Mediterrana — Milenii de soare” se bucura de textele și imaginile cele mai bogate, ca un *vade-mecum* rar întâlnit, pasionant, de care orice diplomat din zonă avea nevoie. Ca un savant strănepot al bătrânului geograf pontic Strabon, Dan Hăulică ne ia de mână și ne înfățișează, pe urmele lui Ulysse, locuri și monumente pline de mister și farmec, desenând astfel o mare Mediterană cu țarmuri înflorind de spirit și cultură, de artă nepieritoare.

Să-i savurăm doar acest scurt popas din preajma leagănului originar:

„Înfrântă, cucerită, Grecia nu înceta totuși să-și biruiască, într-un fel, biruitoarii. Alexandru anexa imperii, cu gestul unui actor care și-ar fi ales lumea largă drept scenă — obsedat însă de efectul pe care-l produce asupra unui public difi-

cil și minuscul, a unor spectatori implacabili de la mii de kilometri distanță: Atenienii, din care tocmai el făcuse niște înfrânți, niște supuși fără de viitor. Episodul e povestit în Plutarh — într-o bătălie aprigă, pe meleagurile asiate, sub o ploaie furioasă, sub trăsnete care prefac oamenii în cenușă, — tânărul, superbul rege ar fi exclamat, cu exasperare aproape umilă: «Oare ați putea crede, Atenienilor, câte primejdii îndur, ca să-mi capăt în ochii voștri bun renume?» Eliminată din istorie, din istoria faptei politice, Grecia antică murea nu repliindu-se retractil, ci desfăcându-și aripile, fecund și patetic. Așa cum barca aceasta a dezastrelor, așa cum corabia aceasta din peșteră — asaltată de Scylla, bântuită de spaime, cu un timonier gata să caute scăpare în valuri — e soră, totuși, cu nava Victoriei de la Samothrace, zeița vibrant însetată de spațiu.”

Poate și sub impresia acestei lecturi, dar în mod sigur stimulat și de incursiunile temerare și itinerariile lui Dan Hăulică de genul celor consemnate în eseul *Grecia — un prezent perpetuu* (publicat în numărul special al „Secolului 20” (1, 2, 3, din 1977) am scris poeziile din albumul *La zei acasă* și am tradus o amplă antologie de *Poezii greci contemporani*.

Așa cum am mai scris de câteva ori în volumele mele de memorii din ciclul *Ambasador la Atena*, printre oaspeții de seamă pe care i-am primit acolo a fost de câteva ori și Dan Hăulică, invitat dar și organizator, împreună cu oficialități culturale elene, în calitatea sa de prestigios și activ președinte al Asociației Internaționale a Criticii de Artă, în fruntea unor manifestări memorabile, la Atena ca și la Delfi. Acolo, cred că oracolul, întrebat sau nu, la templul lui Apollo, i-a prevestit lui Dan Hăulică viață lungă și succese și mai mari în viitor. Ceea ce avea să se și întâmple, după evenimentele din decembrie 1989. Fronda lui anterioară, în calitate de redactor-șef al „Secolului 20” (exclus la un moment dat și repus în funcție după intervenția lui Ștefan Andrei și a lui Dumitru Popescu pe lângă Nicolae Ceaușescu) l-a recomandat autorităților post-decembriste ca demn reprezentant al României în postul de ambasador la

UNESCO. Demnitate pe care a ilustrat-o cu brio, timp de 11 ani.

Înainte de-a consemna și relațiile noastre neîntrerupte sufletește din această perioadă, vreau să mă întorc din nou la cea de-a treia carte importantă a lui Dan Hăulică, *Nostalgia sintezei*, publicată în 1984, după întoarcerea mea din Grecia, de Editura „Eminescu” condusă de un alt mare filo-elen, Valeriu Râpeanu. O primeam din nou cu o dedicație specială: „Pentru Ion Brad, cu veche și devotată prietenie, cu dragoste frățească, în numele unei Grecii a spiritului, căreia amândoi i-am întrezărit fulguranta perenitate”. Și primind-o, m-am grăbit să public în „Suplimentul cultural-artistic” al ziarului „Scân-teia tineretului” acest articol:

Exercițiile unui virtuoz

Zgârcit cu litera și darnic în sensurile cuvântului, Dan Hăulică publică rar, dar apariția eseurilor sale critice îți dă senzația că asști la exercițiile unui pianist virtuoz.

Temele fac parte din marele repertoriu, niciodată nu scapă ceva banal, nesemnificativ. Un merit special al scrisului său vine din faptul că, extinzându-și curiozitățile cercetării de la clasici până la ultimele experiențe contemporane în literatură, arhitectură și artele plastice, încearcă să proiecteze valorile românești pe ecranul universalității, să le includă în mod firesc în curentul valorilor mondiale.

Un rezultat fericit al acestei manevre de a gândi nu numai problemele artei și civilizației europene, ci și ale altor zone spirituale, este cartea *Nostalgia sintezei*, publicată de prestigioasa Editură „Eminescu” într-o ținută grafică impecabilă, cu o multitudine de reproduceri care însoțesc textul și-i îmbogățesc sensurile. Numai Muzeul imaginar al lui Malreaux ne-ar putea da satisfacții de lectură asemănătoare cu noua carte a lui

Dan Hăulică, ca și unele pagini din cărțile Margaritei Yourcenar, care se inspiră din lumea greco-romană.

Având aproape zece ani sub priviri, zi de zi, monumentele și muzeele Helladei, ca și literatura de toate genurile care le-a fost dedicată, pot mărturisi impresia de prospețime și originalitate degajată din paginile lui Dan Hăulică, siteză fericită a observației personale și a vastelor sale lecturi și meditații:

„Niciodată nu vom lăuda îndeajuns vitala inteligență a ruinei grecești și împerturbabila ei probitate. Ea nu se liorează, precum aceea gotică sau asiatică, îmbrățișării vegetale, nu cheamă, într-o fericire uitare de sine, abundența sevelor și clocotul viu al invaziei care o neagă. Rămâne mereu ea însăși, coloană tainic încordată și trează, zid prea agil, în joncțiunile lui fără greș, prea eficace, în atletica lui musculatură, ca să se

poată abandona cu trădătoare nonșalanță. Eruptii, cutremure și explozii, vandalism sau fricoasă părăsire, — cu toate acestea are de luptat o zidire antică. Ecoul avariilor poate fi uneori feroce, într-o țară strașnic încercată, — unde, la Thermopyle, eroii au trebuit să sfâșie cu dinții, când armele le-au căzut frânte și mâinile retezate. Dar, sub asprimea vremurilor, sub agresiunea conjugată a oamenilor și a naturii, în martirajul ei, ruina greacă dă mereu impresia că totuși se apără; sau, măcar, dacă au prevalat vicisitudinile, a fost pentru ca zeii să-i hărăzească monumentului o soartă nouă, — altfel, imprezibil elocventă“.

Chiar dacă recunoaștem din nou, sub o anumită presiune, că stilul său este dificil, aceasta nu-i scade virtuțile ideatice și forța de convingere. Ba mai mult, în *Nostalgia sintezei* întâlnim numeroase pagini în care saturația ideii și informației năvălește în cadențe de adevărat poem, scris în stil modern, ca la Saint John Perse, ori la grecii Elytis și Ritsos:

„Nu mai era nimic, decât uitare, numele locului se pierduse, chiar și el, regiunea își zicea barbar Serviana. Peste cuibul slavei grecești, de unde pornea numărătoarea timpilor și unde, sub cununa de măslin a victoriei, culmina fericirea de a fi trăit — se și spunea: «a înflorit» sub cutare Olympiadă —, peste sanctuarul din Elida trecuseră edictul prigoanei creștine, ale lui Theodosie II, care arse templul lui Zeus; cumplit cutremure se înverșunaseră asupra locului, muntele Kronion alunecase peste terasa Tezaurelor, râurile, Kladeos și Alpheu, de nimeni zăgăzuite, mușcaseră incinta sacră și își mutau acolo albia, măturând cu grohotișurile lor Hipodromul, înecând sub nisip ruinele. O pătură uniformă, groasă până la șase metri, un strat de uitare opacă, pe care se aștern, precar, umbrele unor oameni neștiutori de trecut — o comunitate slavă, colibele sârmane ale unei așezări de ciobani; în mintea vânturătorilor «Franci», care tabără și ei pe aceste meleaguri, Alpheul nu este decât «râul de cărbune». Ca în nămolurile din Nemuritorul lui Borges, orice Homer sau Pindar ar fi uitat aici cum îl cheamă. În locul «mării împietrite» pe care o exalta Cecchi, la edificiul olimpiac al lui Libon, în locul unei imagini de armonie grandioasă, — metope

și fragmente din frontoanele neîntrecute, prodigioase marmore de Paros, prinse cu noroi, în zidurile unui cătun mizerabil...

Din acest neant a trebuit să renască Olympia, arheologii au trebuit să fie demiurgi, care să aleagă din nou pământul de ape“.

Dan Hăulică știe să treacă de la un asemenea stil poetic la observația directă a cronicarului, cunoscut fiind că el este animator neobosit nu numai al revistei „Secolul 20“, dar și al altor inițiative culturale-artistice naționale și internaționale.

Din toate capitolele atât de variate, de efervescente și atractive din noua carte a lui Dan Hăulică, respiră mândria cărturarului român de a vedea cultura, veche și nouă, a țării sale ca pe un semn de puteri de creație nesecate ale geniului nostru național, ca pe o contribuție de seamă la mișcarea de idei a neamului nostru și la consacrarea valorilor umaniste ale tuturor veacurilor.

N-are rost să-mi ascund gândul că scriind și publicând aceste păreri într-o gazetă de mare tiraj, o făceam nu doar din admirația sinceră pentru o carte și autorul ei, dar și pentru a da peste nas unora dintre adversarii și ponegritorii lui Dan Hăulică, în niște ani care începeau să fie tot mai apăsători pentru acest tip de cărturari, legați de prezențele românești în străinătate.

Probabil că în relațiile noastre neîntrerupte după 1989, au cântărit și asemenea momente și semne de solidaritate intelectuală. Oricum, îmi stau mărturie noile mesaje scrise, pe care le-am primit, timp de peste zece ani, chiar și sub formula oficială „L'Ambassadeur de Roumanie auprès de l'UNESCO, et Madame Dan HAULICA“, texte imprimate pe cartoane mari, elegante, ca niște pagini de album artistic românesc. Într-un an erau reproduse, pe coperta primă tabloul lui Ion Bitzan „Le Livre et le Monde“, iar pe a patra „Le Livre de Rêves“. De tot interesul sunt și textele pe care nu le mai traduc, socotindu-ne, cel puțin în diplomație, o țară francofonă:

„Tout l'univers existe pour aboutir à un livre“, le fameux adage de Mallarmé, que Borges avait fait sien, nourrit une chimère fascinante, digne d'être pourchassée, le long d'une vie, dans

une quête fabuleuse et précise.

Sous de tels auspices, la hantise du Livre Absolu revient, implacable, pour aimer l'imaginaire d'artistes riviés à cette contemplation d'un prototype intellectuel, qui exalte comme un pari métaphysique; mais qui se double, paradoxalement, d'un poids d'objet concret, provocateur et souriant, apte à signaler le refus des approches insipides, de la lecture paresseuse, machinale.

Notre compatriote Ion BITZAN, qui avait soutenu, de ses merveilleuses variations sur le thème du Livre, de la Carte et de la Bibliothèque, tout un Pavillon de la Biennale, à Venise, s'était adonné à ce versant créateur avec une grâce ironique, avec une liberté imprévisible. Loin d'être un monde fermé, le Livre portait, chez lui, des émergences capricieuses, sa compacité laissait poindre des promesses végétales. Tels des reliquaires solennels mais empreints de vitalité, ces offrandes nous rappellent qu'à Byzance l'Empereur jetait à l'aurige, qui avait triomphé dans la course, un collier et un livre d'or.

Vainqueur, au sens profond, le talent de Ion BITZAN, disparu il y a quelques mois, nous dispense un message où la gratitude embrasse tout — comme dans le dernier „Poème des dons“, dû à Borges: les joies du faire et celles du rêve, les trésors ineffables de la mémoire.

Noblețea gândului și a manierelor se dovedea, încă o dată, superioară oricăror rădăcini și descendente.

În alt an, nu mai știu care, ambasadorul Dan Hăulică și distinsa lui soție, tipăreau pe același format și același carton elegant reproducerea sculpturii lui Doru Covrig *La Main*, însoțită de un nou text inspirat:

Si l'homme est la mesure de toute chose, sa main — avec des doigts qui se dressent tels de grosses tours rondes — peut ramasser le monde entier, multiple et cohérent, dans une métaphore qui nous relie aux strates géologiques, à notre vieille histoire de Terriens, fragile et implacable.

Plecând, adică, tot de la filosofia Greciei antice, diplomatul și cărturarul român, un suflet de poet, amintea și străinilor și nouă, celor de-acasă, straturile unei istorii care ne unește pe toți, dar rămâne „fragilă și implacabilă“.

Retras peste noapte de la post, după ce, în mod penibil, fusese obligat să susțină candidatura la postul de Secretar general al UNESCO a unui ambițios și perdant actor român, Dan Hăulică a început să-și împartă viața și activitatea între Paris și București. Era chemat și obligat la aceste zboruri și osteneli atât de cariera universitară pariziană a Cristinei, cât și de aceea de înzestrată realizatoare de filme a frumoasei lor fiice, Lissandra. Ne-am întâlnit și reîntâlnit astfel, ascultându-i inspiratele introduceri la expoziții și retrospective artistice de amploare (Viorel Mărginean și soția sa Olga Morărescu, Ovidiu și Sultana Maitec, Alin Gheorghiu, Ion și Ariana Nicodim ș.a.), spumosele și savantele susțineri academice (mai recent, la prezentarea „Caietelor manuscrise Eminescu“, însoțită de un original proiect monumental la Ipotești, apoi la apariția unui volum „Cantemir“ și evocarea operei și vieții regretatului istoric, prietenul nostru apropiat, Virgil Cândea). Dar și la prezentarea unor cărți, printre care și memoriile mele, *Ambasador la Atena*.

Iar dincolo de toate acestea, ca să-mi închei, tot documentar și subiectiv, tentativa dificilă de a schița portretul spiritual al septuagenarului Dan Hăulică, îmi permit să transcriu mesajul său transmis de la Paris, cu prilejul aniversării celor 75 de ani ai mei, la Muzeul Național „George Enescu“, în cadrul manifestărilor „Poezia muzicii — Muzica poeziei“, organizate de marea pianistă Ilinca Dumitrescu. Mesajul se intitula FRATERNITATEA LUMINII:

„Înainte ca viața să-l fi purtat în orizontul Helladei, unde avea să-și înscrie vrednic prezența, Ion Brad vibra spontan la atingerile acelui tărâm, luminos între toate, apt a emite, peste milenii, o lecție de biruitoare claritate. Era la Paris, îmi amintesc, demnitar preocupat să facă posibilă o expoziție de arheologie românească în sălile faimoase de la Petit Palais. Directoare a locurilor, o muzeografă de prestigiu, ne arăta piese rare din tezaurul pe care-l oblăduia. Când a venit rândul unor albe lecythuri, suav evazate, cu un desen gracil, aproape părelnic, dincolo de cronologii și de norme, privirile ni s-au încrucișat cu o asemenea intensă fericire, încât gazda a găsit ocazia să ne precizeze: Sunt

vasele atice pe care André Malraux ne cere să i le arătăm de câte ori vine aici!

La Atena, ambasador și recurs providențial pentru fiecare om de cultură sosit din România, prietenul nostru a înțeles prompt că n-are a da seama numai despre rosturi pragmatic imediate, ci, mai adânc, despre soarta unui versant nicio-dată abolit, intrând în compoziția sufletească a oricărui viitor. Acțiunea lui fără de preget menită a împământenii în România cu o ritmică tenacitate momente creatoare dintre cele mai diverse, proprii spațiului hellenic, o văd pătrunsă de o intuiție eficientă, asemenea acelei pe care o exprima cândva Henry Miller: «Grecia nu este o țară mică, este de o impresionantă imensitate». Căci — explica pregnant prozatorul — «frontierele unei țări nu se măsoară neapărat în kilometri. Într-un mod care depășește înțelegerea compatrioților mei — tranșa Americanul — Grecia este infinit mai vastă decât Statele Unite”».

Pe căile unei astfel de comprehensiuni, jalonate de multiple întâlniri ce i-au adus prețuire și grațitudine, statutul său diplomatic nu i-a redus lui Ion Brad imboldul curiozității. Dimpotrivă, îl tenta o poftă matinală de a îmbrățișa în verb tumulturi neconstrânse, de a despica în pieptul lucrurilor aripi deschise. Meteorice, oraculare, Rodiul nebun, Axion esti, bunăoară, poeme tălmăcite de Ion Brad, erau sortite să scuture săgetător compactitatea inerției. Când l-am cunoscut pe Odyseas Elytis, laureatul Premiului Nobel — surrealistul care a împlinit solar saltul spre un clasicism vital și abrupt — m-a încântat să-l aud recunoscător față de sunetul tălmăcirilor românești, de înalta lor complicitate.

Pe drumul către Paradis, pentru a parafraza una dintre ultimele poezii ale lui Ion Brad, prietenul nostru va fi, desigur, împreună cu asemenea iluștri, admirabili intercesori. Nu mi-l reprezintă, totuși, grăbindu-se într-acolo. Căci n-l pot despărți de înțelesuri altfel trainice, înrădăcinate și ele, în ample moșteniri de ani-lumină. Cum ar uita, din perindarea lui ateniană, legatul unui monument care conduce și obligă? Propyleele — la ele mă gândesc — arhitectura simbolic neîncheiată, cum neîncheiat, mereu reîncept, trebuie să fie urcușul, de ele străjuit, spre lumea valorilor inuzabil fraterne”.

„No comment” se spune, în mod diplomatic, când vrei să rămâi indiferent și la dis-

tanță față de o idee și de un om, la un moment dat. Ceea ce sper că n-am făcut eu niciodată, nici în paginile de față, privind întreaga operă și vasta activitate de cărturar și diplomat a lui Dan Hăulică. Nimic din ființa, gândurile, cuvintele și condeiul lui nu pot lăsa indiferent pe nimeni.

Acum, scriind aceste rânduri, îl aștept să se întoarcă iar de la Paris, ca să-mi înmâneze un text dedicat Blajului istoric, pentru a fi inclus într-o antologie dedicată aniversării celor 270 de ani de la descinderea episcopului întemeietor Inocențiu Micu Clain, dintr-o căruță cu patru cai, pornit de la Făgăraș, la îmbinarea Târnavelor, unde avea să răsară, într-un loc pustiu, după desenele sale, „Mica Romă”.

O temă excelentă, întru totul potrivită, naturii lui Dan Hăulică.